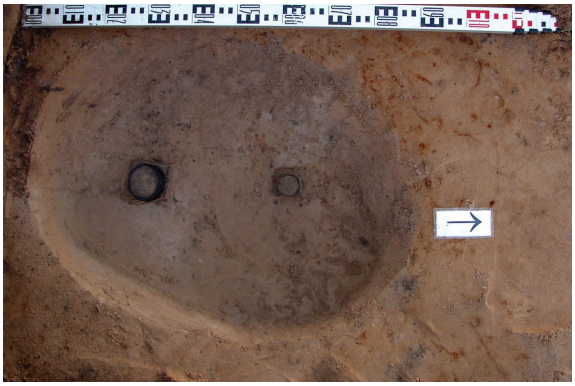

3 pav. Molinis lipdytas puodelis iš kapo 50. U. Budvydo nuotr.

Fig. 3. Hand build clay cup from burial 50.

nių įkapių rasta lininio (?) audinio fragmentų. Vaikai laidoti Š (43), ŠR (42), PV (44, 47), P (53) ir R (45) kryptimis. Palyginus ankstesnių metų archeologinių tyrimų medžiagą matyti, jog mirusiuosius Viešvilės kapinyne III stengtasi laidoti Š ir P kryptimis.

Mirusieji laidoti su negausiomis įkapėmis. Kiek daugiau įkapių aptikta kape 46 (2 pav.), tačiau sprendžiant pagal įkapių išsidėstymą bei kapo pjūvį (kapo ŠV dalyje esantis 10 cm įgilinimas), galima manyti, jog tai 2 skirtingi, nevienalaikiai kapai. Mirusieji laidoti skirtingomis kryptimis. Pirmajam kapui priklausytų sudužusio lipdyto puodelio fragmentai, antkaklė ir kryžinė segė (1:1–4 pav.). Vaikas laidotas galva į PR. Antrajame kape taip pat buvo palaidotas vaikas, galva orientuotas į Š ar ŠV. Mirusiojo įkapes sudarė puodelis, antkaklė bei pasaginė (?) segė (1:5–7 pav.).

Kitų kapų įkapėse dominuoja nedideli puodeliai (2 pav.), kurių aptikta visuose vaikų kapuose (išskyrus spėjamus kapus). Paprastai tai vienintelė mirusiojo įkapė (43, 44, 49, 50, 54), kuri randama šalia mirusiojo galvos ar kojų. Kapuose 49 ir 50 puodeliai rasti ties duobės viduriu (3 pav.), todėl lieka neaiški mirusiųjų padėtis kape. Dalis vaikų laidota su kaklo bei krūtinės papuošalais. Kape 42 vaiko kaklą puošė antkaklė tordiruotu lankeliu, galai neišlikę. Dvi antkaklės smailėjančiais užkeistais galais aptiktos kape 46. Trijų pasaginių segių fragmentų rasta kapuose 46, 47, 52. Kape 46 rasta kryžinė segė, kurios paviršius dengtas baltu metalu. Peteliškės formos segė aptikta kape 45.

Vienintelis spėjamas degintinis kapas rastas perkasoje 6. Geltoname smėlyje duobės kontūras atsidengė 60 cm gylyje. Ji užpildyta degėsinga juoda žeme su pavieniais smulkiais degintiniais mirusiojo kauliukais. Pjūvyje duobė netaisyklingos pusapvalės formos. Tyrimo metu jokių įkapių neaptikta.

Kapuose rastos įkapės neprieštarauja ankstesniam kapinyno datavimui, tai yra IX–XI a.

Viešvilė III cemetery

TIM continued the investigation of Viešvilė III cemetery (Jurbarkas District) with the excavation of 92 m² (trenches 6 and 7). 13 inhumations (burials 42–53) (Figs. 1–3) and 1 suspected cremation (burial 41) dating to the 9th–11th centuries were found. The further excavation of this cemetery is planned.

Donatas Butkus

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinynas

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno (A1708) (Kretingos r.) tyrinėjimus KM vykdo nuo 1991 m. (žr. *ATL 1990 ir 1992 metais,* V., 1992, t. I, p. 81–85; *ATL 1992 ir 1993 metais,*

V., 1994, p. 138–145; *ATL 1996 ir 1997 metais,* V., 1998, p. 190–194; *ATL 2000 metais,* V., 2002, p. 98–100; *ATL 2001 metais,* V., 2002, p. 119–120, *ATL 2003 metais,* V., 2005, p. 118–119; *ATL 2006 metais,* V., 2007, p. 157–158; *ATL 2007 metais,* V., 2008, p. 178–182; *ATL 2008 metais,* V., 2009, p. 119–121). Iki 2008 m. imtinai ištirtas 1617,14 m^2 dydžio plotas.

2009 m. kapinyno P dalyje, šalia 2007–2008 m. tirtų perkasų 45 ir 46 buvo ištirta perkasa 48 (34,45 m^2). Be to, vizualinės apsaugos zonoje, t. y. su kapinynu besiribojančiuose dirbamos žemės plotuose žvalgymams iškasti 2 šurfai (14,46 m^2). Šurfas 1 (6,9 m^2) kastas kapinyno R paribyje, kalvos papėdėje. Šurfui 2 (7,56 m^2) parinkta vieta ant Š kalvos, kurios dalis 2004 m. buvo priskirta prie saugomos kapinyno teritorijos. Iš viso ištirtas 48,91 m^2 plotas.

Perkasoje 48 ištirti 3 griautiniai kapai, išsidėstę perkasos centre ir jos ŠR dalyje: moters kapas 102, vaiko kapas 103 ir vyro kapas 104. Perkasos P dalyje kapų ar jų liekanų, atsitiktinių radinių nerasta. Kapų kontūrai stačiakampiai, kiek užapvalintais kampais, nuo 1,25x0,46 m iki 2,5 x0,6–0,7 m dydžio, jie dengėsi smėlio įžemyje, 30–40 cm gylyje. Išsiskyrė moters kapo 102 kontūras, kurio ŠV galas yra stačiakampio formos, o PR dalis – užapvalintais kampais. Jis išryškėjo 55 cm gylyje. Mirusieji laidoti skobtiniuose karstuose 62–65 cm (103), 62–69 cm (104) ir 83–87 cm (102) gylyje. Griaučiai, išskyrus dantų vainikėlio likutį vaiko kape 104, neišliko. Pagal negausių įkapių išsidėstymą galima spręsti, kad mirusieji laidoti galvomis V–ŠV kryptimi (270° – kape 104; 290° – kape 102; 300° – kape 104). Dviejų kapų (102, 104) kontūrų ribose, jų R dalyje, rasta po gana stambų akmenį (29–37x17–42x25–27 cm dydžio), kurie pradėjo dengtis 23–27 cm gylyje ir galutinai preparuoti 48–58 cm gylyje. Dalį kapų skiria pailgos duobės, kurių paskirties ir chronologijos, nesant radinių, nustatyti nepavyko. Tarp kapų paliktas 60–120 cm atstumas.

Mirusiųjų įkapių kompleksai skurdūs. Gali būti, kad dalis kapų (102, 104) galėjo būti nenustatytu laiku suardyti ir išplėšti. Pagrindą šiai hipotezei teikia minėtuose kapuose išlikę smulkūs dirbiniai, įkapių nuolaužos.

Įkapių gausa išsiskiria vaiko *kapas 103*. Mirusysis palaidotas 1,25x0,3 m dydžio skobtiniame karste galva į V (dantų vainiko liekanos). Vaikas palaidotas su vėriniu ant kaklo iš vienos ar dviejų smulkių žalvarinių įvijėlių ir dviejų dvigubo nupjauto kūgio gintaro karoliukų, įsegta į drabužį žalvarine laipteline sege (4,5x6 cm dydžio, 2 laipteliai ant kojelės, 1 ilgas – ant liemenėlio, virš segės įvijos), artima I grupei pagal A. Tautavičių. Krūtinės–juosmens srityje rastas trumpas geležinis peiliukas palenkta nugarėle. Įkapių kompleksą papildo galvūgalyje rastas lipdytas miniatiūrinis keraminis puodelis nežymiai profiliuota sienele (aukštis – 7 cm, dugnelio skersmuo – iki 7 cm) ir šviesaus titnago nuoskala. Kapo 103 kompleksas preliminariai datuotas VI a. viduriu – II puse.

Moters *kape 102* rastas gintarinis verpstukas, ištežusio miniatiūrinio puodelio liekanos ir kiek į šoną nuo puodelio – nežymūs tošies fragmentai bei geležinio smeigtuko adata. Išvardyti dirbiniai įprasti moterų kapams, jie randami galvūgalio srityje. Juosmens srityje aptiktas žalvarinio įvijinio žiedo fragmentas. Neaiški žalvarinių įvijėlių, rastų atskirose kapo vietose, paskirtis. Įkapių kompleksui datuoti trūksta duomenų. Analogiškas pagal mirusiojo laidojimo gylį ir orientaciją vyro kapas 97 su išskirtiniu įkapių kompleksu 2008 m. buvo

1 pav. Diržo sagtis ir diržo galo apkalas iš kapo 104. D. Butkaus nuotr. 0 3 cm

Fig. 1. The belt buckle and tip from burial 104.

ištirtas vos 20 cm į ŠV nuo moters kapo 102 ir datuotas VI a. II puse. Remiantis šia analogija, moters kapą 102 sąlyginai galima priskirti tam pačiam laikotarpiui.

Vyro *kape 104* bent kiek geriau išlikusios įkapės aptiktos galvūgalyje (fragmentuotas miniatiūrinis lipdytinis puodelis) ir juosmens–dubens srityje. Mirusiojo dešinėje gulėjo žalvarinė diržo sagtis, „D“ raidės formos, įsmaugta priekine dalimi, su apkalu, bei profiliuotas plokščias diržo galo apkalas užapvalinta priekine dalimi (1 pav.). Į kapą turėjo būti padėtas vienašmenis kalavijas, kurio atskiros dalys (korozijos deformuoti geležtės smaigalio ir įkotės fragmentai) aptiktos karsto dugne. Panašus atskirų įkapių (kalavijo) fragmentiškumas konstatuotas 2007 m., perkasoje 45 tyrinėjant vyro kapą 91 (žr. *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 181). Šie sutapimai (laidojimo kryptis, įkapių vieta, tipologiškai panašios diržų sagtys, vienašmenių kalavijų fragmentiškumas) leidžia abu kapus vertinti kaip vienalaikius, skiriamus VI a. viduriui – antrajai pusei.

Perkasoje 48 surinkti 22 radiniai. Radinių kompleksai preliminariai datuoti VI a. viduriu – II puse.

Šurfe 1 ištirti 3 griautiniai kapai: dviejų moterų (105 ir 106) ir vienas vyro (107). Mirusieji laidoti skirtingomis kryptimis, nustatytomis pagal įkapes ar išlikusius dantų vainikus (105). Moteris kape 105 laidota galva į PV (240°), moteris kape 106 orientuota galva į ŠV (290°), o vyras (107) – į PR 100° kryptimi. Įrengiant vietą vėlyviausiam kapui 105, buvo nežymiai apnaikinta kapo 106 ŠV dalis ir perkasta kapo 107 vidurinė dalis. Dalį šurfe surastų atsitiktinių radinių galima traktuoti kaip dalinai apnaikinto kapo 107 įkapių liekanas. Kapų kontūrai – iki 2 m ilgio ir iki 60 cm pločio. Laidota skobtiniuose karstuose, 35–44 cm gylyje.

Įkapių gausa išsiskyrė moters *kapas 105*. Mirusioji palaidota su dviem kryžiniais IV tipo smeigtais. Jų paviršius padengtas sidabro (?) plokštele ir konusėliais. Abu smeigtai į kapą įdėti sulaužyti. Vienas iš jų, su nulaužta ir nulenkta adata šalia, rastas krūtinės srityje, šalia dantų vainikų, paguldytas konusėliais į viršų, adatomis į galvūgalio pusę. Kiek toliau, už dantų vainikų, aptiktas antrasis smeigtas, tiksliau, jo viršutinės dalies fragmentas, padėtas konusėliais į kapo dugną. Likusi smeigto dalis, t. y. adata su kryžmos apatine dalimi, surasta kiek atokiau, galvūgalio srityje. Greta dantų vainikų liekanų konstatuotas kaklo papuošalo fragmentas – antkaklė (?), vyta iš 3 plonų žalvarinių vielučių. Kairės ištiestos rankos vietoje aptiktos 5 statmenos juostinės pusapvalio pjūvio apyrankės vienodai ornamentuotu paviršiumi (2 pav.). Apyrankės skirtingo skersmens, išdėstytos plaštakos link mažėjančio skersmens tvarka. Po apyrankėmis išliko audinio fragmentas.

Kapo 105 įkapių kompleksui priklausantys IV grupės kryžiniai smeigtai išsilaikė iki XI a. Panašiai galima datuoti ir juostines apyrankes, todėl griautinio kapo 105 įkapių kompleksą preliminariai reikėtų priskirti X a. pabaigai – XI a. pradžiai.

Kape 106 palaidotos moters įkapės taip pat išsiskyrė dirbiniais ir jų išdėstymo tvarka, būdinga griautiniams moterų kapams. Mirusiosios galvūgalyje aptikti 2 miniatiūriniai lipdyti puodeliai (4,7–5,7 cm aukščio), padėti skirtinguose karsto kampuose. Po vienu iš jų surastas žalvarinis įvijinis žiedas. Antras įvijinis žiedas bei 2 žalvarinės skardos apyrankės plačiais trikampiais galais aptiktos juosmens srityje. Apyrankės visiškai sunykusios.

Apardyto vyro *kapo 107* galvūgalio kairėje pusėje rastas dalinai nuartas geležinių dirbinių kompleksas. Jį turėjo sudaryti 3 ietigaliai ir dalgelė (?). Žalvarinis įvijinis žiedas išliko juosmens srityje. Šiam kapui galima sąlyginai priskirti keletą atsitiktinių dirbinių, preparuotų šurfo plote. Tai mėlyno stiklo aštuoniakampis karolis, žalvarinės plokštelinės ažūrinės segės fragmentas, kovos peilio (?) geležinių makščių pavieniai fragmentai. Remiantis aplinkinių kapų datavimu, ištirtą kapą 107 pagal įrengimą, įkapių sudėtį su tam tikromis išlygomis galima skirti X–XI a.

Šurfo 1 plote surinktas 4 atsitiktinių radinių kompleksas, preliminariai skirtinas X–XI a.

Šurfo aplinka patikrinta metalo ieškikliu. Dirbamo lauko armenyje surasta 185 vienetai. dirbinių. Daugiausia tai žalvarinių papuošalų fragmentai: antkaklių užkeistais galais, įvijinių antkaklių, kryžinių smeigtų, lankinių aguoninių, laiptelinių, zoomorfinių bei pasaginių segių, įvairių tipų apyrankių (daugiausia juostinių), daugiakampių karolių dalys. Atkreipia dėmesį kario ekipiruotei priskirtini dirbiniai: ietigalių dalys, vienašmenio kalavijo fragmentas – geležtės dalis su masyviu geležiniu apatiniu skersiniu (3 pav.), kovos peilių odinių kutų galams dekoruoti skirti žalvariniai kabučiai, apskritas žalvarinis skirstiklis su

0 3 cm

2 pav. Juostinės apyrankės iš kapo 105. D. Butkaus nuotr.

Fig. 2. The flat bracelet from burial 105.

0 3 cm

3 pav. Vienašmenio geležinio kalavijo fragmentas – apatinis skersinis su dalimi geležtės. D. Butkaus nuotr.

Fig. 3. A fragment of a single-edged iron sword: the lower guard with part of the blade.

0 5 cm

4 pav. Geležiniai žąslai iš kapo 108. D. Butkaus nuotr.

Fig. 4. The iron bridle bit from burial 108.

5 pav. Berlock tipo kabučiai ir apskrito kiaurakryžmio kabučio fragmentas. D. Butkaus nuotr.

Fig. 5. Berlock-type pendants and a fragment of a round, openwork cross pendant.

konusėliu centre. Atsitiktinių radinių komplekso dirbiniai skirtini griautiniams ir degintiniams kapams, todėl juos tenka preliminariai datuoti VII a. II puse – XII a.

Šurfe 2 ištirtas apardytas griautinis *kapas 108*, įrengtas kalvos viršūnėje. Kapo duobė 2,05x0,95 m ilgio ir 46–51 cm gylio, orientuota ŠV(350°) – PR (170°) kryptimi, užapvalintais kampais. Mirusiojo griaučiai ir įkapės neišliko. Ties kapo PR dalimi įžemyje atidengtas stambus akmuo (60x40 cm) ir šalia jo PV dalies – žirgo galvos dantų vainikai su įspraustais geležiniais žąslais. Dantų vainikai pažaliavę nuo kontakto su neišlikusiomis žalvarinėmis kamanų dalimis. Virš žirgo galvos aukos, armens sluoksnyje, aptiktas geležinis įmovinis kirvis. Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno tyrinėjimų praktikoje žirgo galvos auka randama padėta mirusiojo kairėje, galvos–juosmens srityje. Šiuo atveju galima prielaida, kad vieta žirgo galvos aukai parinkta mirusiojo kairėje, kojūgalio srityje. Tokiu atveju galima teigti, kad mirusysis galėjo būti palaidotas galva į ŠV.

Geležinių žąslų komplektas išskirtinis (4 pav.). Žąslai yra didelėmis, 10–11 cm skersmens grandimis, kurias jungia laužtinės formos narelis iš keturkampio pjūvio 1x0,8 cm strypo (1 tipo). Narelis yra 11,5 cm ilgio ir 4 cm aukščio, kampuotos U raidės pavidalo, 90° kampu atlenktais į šonus galais, kurie tvirtinosi prie grandžių. Į komplektą įeina ir žąslų lankelis. Išlikęs 11,7 cm ilgio fragmentas yra keturkampio pjūvio, 1,0x0,7 cm dydžio, kiek išlenktas, būdingas 2a tipui (pagal S. Wilbers-Rost, 1994). Su panašiu komplektu Lazdininkų, Kalnalaukio kapinyno tyrinėjimų praktikoje susidurta pirmą kartą.

Žirgo galvos aukos vietoje armens gylyje aptiktas geležinis įmovinis kirvis. Kapo duobės užpilde preparuotas labai profiliuotos segės, dengta įvija, fragmentas. Panašios segės priklauso IV grupei ir nešiotos B_2/C_1 periode. Datavimą patvirtintų ir žalvariniai dirbiniai, rasti šurfo aplinką žvalgant metalo ieškikliu. Iš jų reikėtų išskirti 2 Berlock tipo (IV:1, pagal A. Bliujienę, V., 2005) kabučius bei apskrito kiaurakryžmio kabučio fragmentą (5 pav.), Romos imperijos sestercijus. Monetų būklė neleidžia patikslinti datavimo.

Šurfo 2 aplinkoje surinkti 34 radiniai, kuriuos preliminariai galima datuoti II a.

Pastebėtina, kad abiejų šurfų aplinkoje dalis žvalgytos teritorijos turi paminklinį statusą, tačiau tai neapsaugo šioje dalyje esančių archeologijos objektų nuo ardymo naudojant žemę ūkiniams tikslams.

Lazdininkai (Kalnalaukis) cemetery

In 2009 KM continued the excavation of Lazdininkai (Kalnalaukis) cemetery by excavating trench 48 (34.45 m^2) in the S part of the cemetery. 2 test pits (14.46 m^2) were excavated in arable land in the cemetery's visual protection zone.

Three inhumations were excavated in trench 48: burial 102 of a female (an amber spindle whorl, the remains of a miniature ceramic cup, and a fragment of a bronze coil

ring), burial 103 of a child (a miniature cup, a flint flake, a necklace made of 2 amber beads and bronze coil beads, a crossbow ladder brooch, and a small iron knife), and burial 104 of a male (a miniature cup, bronze belt fittings (a buckle and a tip)(Fig. 1), a coil ring, and fragments of an iron sword), dating to the second half of the 6th century.

Test pit 1 contained 3 inhumations: burial 105 of a woman (2 type IV cruciform pins and 5 flat bracelets) (Fig. 2), burial 106 of a woman (2 miniature ceramic cups, 2 coil rings, 2 bronze bracelets with broad triangular cross-section terminals), and burial 107 of a male (3 iron socketed spearheads, a fragment of a small scythe, and a bronze coil ring), preliminarily ascribed to the late 10th – early 11th century. 185 iron and bronze artefacts and artefact fragments from destroyed inhumations and cremations dating to the second half of the 7th–12th centuries were found in the vicinity of the test pit (Fig. 3).

Test pit 2 contained burial 108, a male inhumation (a horse head sacrifice with an iron bit between its teeth (Fig. 4), an iron socketed axe, and a fragment of a type IV profiled brooch) preliminarily dated to the B_2/C_1 period. The bronze artefacts found in the vicinity of the test pit are also characteristic of this period (Fig. 5).

Gytis Grižas, Valdas Steponaitis

Mankiškių kapinynas

Kapinynas yra Mankiškių kaime (Radviliškio r.), šalia senųjų kaimo kapinaičių, nuolaidėjančioje kalvelės dalyje, žemės ūkio paskirties žemėje. Jis buvo surastas 2008 m., labai stipriai nukentėjęs nuo kapų plėšiko, kuris, kaip paaiškėjo, šioje vietoje radinius metalo detektoriumi rinko apie pusmetį. 2008 m. spalio mėnesį gavus žinių apie čia randamus neaiškius radinius, žvalgytas arimas šalia senųjų kaimo kapinaičių. Žvalgymų metu arime, apie 90x30 m dydžio plote, surinkta keliasdešimt pavienių archeologinių radinių bei keli žmogaus kaulų fragmentai. Žvalgyto ploto P dalyje rastos suardyto griautinio kapo 1 liekanos su įkapėmis.

2009 m. į R ir P nuo senųjų kaimo kapinaičių vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai, siekiant nustatyti kapinyno ribas. Ištirtos 4 perkasos, 69 m² plotas, be to, žvalgytas daugiau kaip 150x200 m plotas. Tyrimų metu aptikti 8 griautiniai kapai, iš kurių 6 apardyti įvairaus laikotarpio perkasimų ir arimo. Mirusieji laidoti aukštielninki, ištiestomis kojomis. Rankų padėtį buvo galima nustatyti tik dviejuose kapuose, kur jos buvo sulenktos per alkūnes į viršų smailiu kampu ar kiek įkypai padėtos ant krūtinės. Kapų duobės skirtingose kapinyno vietose aptiktos 20–40 cm gylyje. Jos netaisyklingo stačiakampio formos, suapvalintais galais. Kapai orientuoti ŠR–R (kapai 4, 6, 7, 8), V (kapai 1, 2, 3) bei PV (kapas 5) kryptimi. Tyrimų metu kapuose karstų liekanų neužfiksuota. Perkasoje 2 po arimo sluoksniu, permaišytoje žemėje buvo surinkta keliolika radinių ir kaulų iš suardytų kapų (1 pav.).

Kadangi dauguma kapų apardyti, o juose rasta tik 16 radinių, apie įkapių komplektus galima spręsti tik iš kapų 7 ir 8 (2 pav.) bei iš suardyto kapo 1. Kape 7 pilvo srityje rastos tik dvi 7 mm skersmens įvijos, kape 8 šalia mirusiojo galvos rastas įmovinis ietigalis, krūtinės srityje – geležinis lazdelinis smeigtukas su prikorodavusiomis žalvarinių grandelių liekanomis, prie dešinės kojos – geležinis peilis tiesia nugarėle. Nors kapas 1 buvo suardytas, tačiau